

Apie „Draugą” ir draugus

Jau bus pusė metų, kai iš trijų – keturių uolių susirašinėjimo internete pradininkų atsirado net 70 „Draugo” draugų, kurie kartais atsiųsdavo net po 20 elektroninių laiškų per parą. Atrodė įdomu ir verta pastangų. Žinoma, iš tų keturių reikėtų paminėti Romualdą ir Aidą Kriaučiūnus, viso šio internetinio maulūno pradininką Donatą Janutą ir Algimantą Gečį. Bet kaip ir viskas pasaulyje, diskusijos pradėjo nusibosti, vieni pradėjo užgaulioti, tretį – rašyti nesąmones, ignoruodami faktą, kad požiūris į spaudos ateitį pasikeitė viame pasaulyje, ir norime to ar nenorime, tačiau iš dalies turėsime pasiekti skaitytoją ne tik su laikraščiu, bet ir internete, kaip jau padarė „The New York Times” ir „Lietuvos rytas”.

„Draugo” ateitis susieta ne tik su išeivijos pasitraukimu iš šio pasaulio, bet ir su globaliu pasikeitimu, ir jeigu mes šį faktą ignoruosime, tai anksčiau ar vėliau „Draugas” baigs savo šimtmetį taip, kaip baigiasi viskas pasaulyje. Kaip išlaikyti popierinį laikraštį ir pritraukti jaunimą prie lietuviško rašto, nesvarbu kokių būdu – tai tik laiko reikalas. Senesni skaitytojai numirs su popieriniu laikraščiu rankose. Kiek jaunimo skaitys vieną ar kitą laikraštį (popierinį ar internetinį) – priklausys nuo to, kaip mes išspręsime problemas, susijusias su laikraščio turiniu.

Visą laiką pulti Leidėjų taryba, neva ji nedaro to, ko mes norime, yra nesąmonė. Mes turime teisę pareikšti savo nuomonę, galime atsisakyti prenumeratos, bet negalime reikalauti ir pykti ant žmonių, kurie dirba iš geros valios, na, gal ir dėl garbės, bet be jokio užmokesčio už savo vargą. Tai asmeniškasis pasirinkimas. Kiekvienas savaip ieško amžinybės.

Prieš porą mėnesių maniau, kad „Draugo” odisėja pasibaigė ir niekas per audrą nežuvo. Bet faktas tas, kad prenumeratorių nepagausėjo, neatsirado daugiau nei žurnalistų, nei bendradarbių, nei rašančių vedamuosius. Internetinis iššūkis gal paįvairino mūsų kasdienybę ir savaip pralinksmino, bet apčiuopiamų rezultatų nedavė. Gal ir negalėjo duoti. Gal dar duos.

Laukti, kad Lietuvos vyriausybė viską remtų, kai dar ne taip seniai visa išeivija rėmė ir dar teberemia Lietuvos žmones, būtų pernelyg optimistiška ir artimiausiu metu to tikėtis neverta. Tačiau nėra protinga puldinėti Leidėjų tarybą, nes jeigu jai nusibos dirbti be atlygio ir ji atsistatydins, tuomet tikrai išvysime mūsų „Draugo” pabaigą. O to niekas nenori, nes jau galime rimtai tvirtinti, kad kito tokio „Draugo” tikrai nebus.

Tas pats tinka ir „Draugo” fondui, jis irgi – savanorių rankose, ir kol tų savanorių bus, leiskime jiems dirbti savo darbą, tik nepamirškime kartais padėkoti.

Gal vertėtų pacituoti neseniai internetu gautą Algimanto Gečio pareiškimą: „Šimtamečio ‘Draugo’ problemos yra rimtos. Jas būtina spręsti ilgalaikiais sprendimais, ne vien tik išlaidų mažinimu, kaip pastebėjo vadybos prof. Aldas Kriaučiūnas. Reikia bendradarbių ir korespondentų, ‘Draugo’ atstovų gausesniuose lietuvių telkiniuose, naujų prenumeratorių, gyvus asmenis aprašančių straipsnių, skelbimų ir t. t. Ko nereikia – tai visuomenės supriešinimo, tarpusavio kaprizų, santykių suvedinėjimo, savosios jėgos bei įtakos visuomenėje ar ‘Draugo’ leidėjų taryboje demonstravimo. ...Siūlau ‘Draugo’ leidėjams atverti laikraščio skiltis problemų sprendimui, o Romualdo Kriaučiūno sukviestiems ‘Draugo draugams’ ieškoti daugiau ‘Draugo draugų’.”

Pridurčiau – ieškokime jų visam pasauliui, kuris padarytų mūsų „Draugą” pasauliniu lietuvišku laikraščiu.

Stasys Goštautas



Miestai.lt nuotrauka

JUSTINIŠKĖS

J.L.B.

Kai sunkią galvą pakeliu nuo knygos,
įrėmintą balkono kvadrato,
regiu – žolė, ją ėda žemės ligos,
daiktai ir žmonės, bėgantys bėgte.
Tai viskas. Kartais netgi banalu,
kaip šios eilutės, dailiai inkrustuotos,
tarsi kvadratas, tarsi žalias plotas
pas Dievą sau prašytusi namų.
Žinau, jog viskas telpa kvadrato,
kaip veidrody – įžiūrima ir gyva,
kaip atspindys šio vakaro vėlyvas;
esu muselė, knygų užversta.
Didingi, išmintingi tie kvadratai
ir elipsės, kurių beveik nematom.

Sigitas Geda

Kitame numeryje:

- Birutės Mar „Jis ir ji” Čikagoje
- Išeivijos archyvai – Lietuvos mokslininkams
- Dar viena „Metų knygos” nominantė

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Stasys Goštautas. Apie „Draugą” ir draugus
- 2-as psl. L. Vasiliauskaitė-Rožukienė. Adventas
- 3-as psl. Irena Skomskienė. Dviejų muzikos kūrėjų diena
- 4-as psl. T. Račiūnaitė. Lukiškių Dievo Motinos ikona
- 5-as psl. A. E. Puišytė. Sopulingosios paveikslas
- 6-as psl. A. Girdzijauskaitė. Knyga apie Rimą Tumina
- 7-as psl. D. Cidzikaitė. YIVO institutas
- 8-as psl. Kultūros kronika

ADVENTAS

Pamąstymai po Aleksandro Žarckaus paskaitos „Įstrigęs mirties virsme“ Mokytojų namuose

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Adventas – tai tamsa (ilgausios naktys), tylą, susikaupimas, malda vienuoje. Rarotai, ankstyvos Mišios. Keltis reikėtų kuo anksčiau. Vilties yra, laukiama šviesos (Kristaus gimimo). Visa, kas miršta, būtinai atgimsta. Vėlė – tai nuo mirusio žmogaus kūno (velionio) atsiskyrusi žmogaus esmė (dvasia). Tai reikėtų ne suprasti (protas visada suvokia individualiai, jis yra įpročio sinonimas), o suvokti (pajusti plačiau, tai pa-našu į staigų nušvitimą).

Sakoma – įstrigęs mirties virsme. Ką tai reiškia? Koks ryšys tarp *velnio ir velionio*? Panašiai kaip tarp *milžino ir milžionio*. Lasickis ir Greimas velioniu vadina mirusiųjų dievą. Kodėl? *Velionio* ta pati šaknis, kaip ir žodžių *vėlyvas, vėlinys, vėlinas, velnias, velėti, velėna*... Kas vyksta žmoguje, tas pats vyksta ir gamtoje. Tai itin gerai matyti mūsų liaudies dainose: viena šaka apie medį, paukštį, o kita – apie žmogų. Velionio, velnio ir velėnos – tie patys trys priebalsiai (*v, l, n*). Tas pats vyksmas. Velėnoje velėjasi ir kaupiasi derlingas sluoksnis – dirva, o velionis suvelia į save visa (gėrį ir blogį), ką užgyveno, sukaupe per gyvenimą. Visa tai ir reikėtų apmąstyti vienuoje: šioje Advento tamsoje.

Viskas, kas vyksta, turi priešingą pusę: kažkas išnyksta, kažkas atsiranda. Mirtis neatskiriama nuo gimimo: *mirti – irti – rimti – gimti. Velėti ir velti* – dvi priešingos prasmės. Tas pats procesas vyksta ir žmoguje, ir gamtoje: išrūšiuoti, susisteminti, kas netinka dvasiniam gyvenimui, atmesti, kas tinka – sudėti į širdį. *Velionis, vėlinas, velnias* – to paties kamieno. „*Vėlinas – ankstesnis velnio pavadinimas* (K. Būga)”. Pietryčių Lietuvoje (Dieveniskėse) po Antrojo pasaulinio karo sakydavę: „*Vėlinai kaip aprūkę traktoristai*” arba „*Bagotiems ir vėlinas puodan šika*”. Tačiau šitas vėlinas su krikščioniškuoju velniu nieko bendra neturi. Krikščionybėje – tai prieš Dievą kovojanti dvasia, o čia – mirties virsme įstrigęs mirusysis. Tiesa, vėlinas ir piktoji dvasia turi bendrų bruožų, nes abudu susiję su žemiškuoju gyvenimu (medžiagiškuoju, materialiu pasauliu), jiems terūpi nebaigti darbai, paliktas turtas, negerai įpročiai, pykčiai, praeiksmiai. Todėl šėtonas ir vadinamas šio (o ne ano) pasaulio kunigaikščiu. Taigi velionis gali tapti velniu, saugančiu pinigus (jei prieš mirtį juos paslepia, saugo, su jais nesidalina).

Baltų pasaulėjautoj nebuvo blogio dievybės, pvz., laumės. Riba tarp blogio ir gėrio buvo neryški, nes žmonės nebuvo nuodėmingi, jie buvo susilieję su gamta, jautėsi jos dalimi. Tai ryšku baltų, slavų, senovės graikų, Egipto mitologijoje. Naujo atsiradimas neįmanomas be seno sunaikinimo. Jeigu po mirties šiam pasikeitimui (virsmui) dvasia ima priešintis, ji tampa atgyvena, t. y. įstringa. Levas Tolstojus yra aprašęs padavimą apie tris saloje gyvenusius atsiskyrėlius (girinius žmones). Jie mokėję vaikščioti vandeniui, o meldavosi labai paprastai: „*Mūsų trys, ir jūsų trys, pasigailėkit mūsų*”. Vandeniui vaikščiodavę iki tolei, kol išmoko melstis krikščioniškai: tuomet ėmę skęsti, nes jau kalbėjo „*poterius griešnų žmonių, kurie norėdami blogį sunaikinti, dar daugiau jo pagamina*”. Alekna XIX a. taip pat rašęs apie girinius, kurie sakydavę „*Tai tau, Dieve, tai man, Dieve*”... Jie buvo nekalti. Tai reiškia, kad jų būtis buvo vientisa, nesuskilusi. Kai mes suvokiame tą nesuskaldytą būti, tik tada „pamatome”, kas iš tiesų vyksta. Įstrigę mirties virsme tos vėlės – vaiduokliai, vėduokliai, vėlinai. Apie tai kalbama pasakose ir sakmėse. Jie ateidavę į vakaruškas, šokdindavę mergas, padėdavę pavargėliams. Kartais vėlinas vadinamas seneliu. Norbertas Vėlius sako, kad *dievas Senelis* nėra velnias, tai mirusieji, kurie padėdavę gyviesiems. Juos galima būtų sulyginti su šventaisiais. Nuo kapinių (ne iš pragaro) juos parvesdavo. Tuo tarpu velnias per tiltą neidavęs, nes tiltas yra riba, du krantai, simbolis, kuris labai smarkiai veikia mūsų pasąmonę. Kartais ir arkliai neidavę per tiltą, tuomet reikėdavę kamanas išvirkščiai uždėti.



Ar Dievas yra šališkas? Dievas niekada nebuvo šališkas. Juk tie, kuriuos Jis šaukia, ne visada ir nebūtinai Jį išgirsta...

Išvirkštumas – vienas iš mirties simbolių. Ir negalima mirusiojo apkalbėti: apie jį gerai, arba nieko, nes apkalbėtas mirusysis kenkia. Negalima per daug mirusiojo ir gailėti (per ilgai gedėti), nes jis dėl per didelio artimo sielvarto gali tapti vaikščiojančiu numirėliu. O susitikimas su išsauktuoju numirėliu gali baigtis mirtimi. Baltarusijoje pasakojama, kad vienas vyras ilgai gailėjęs ir gedėjęs savo žmonos, tuomet ji kasnakt ėmė ateidinėti į namus ir vaikus apkamšinėti, kol kartą nepažvelgęs į jos kojas. Kai pamatė, kad kojos – vištos, tuomet nebereikėję ilgiau dėl jos verkėti.

Ežegulys – kitas velnio sinonimas. Tai ribos būtybė, nei šio, nei to kranto gyventojas (jį laidodavę ant ežios). Todėl sakoma, kad naktį negalima ant ežios gulėti – būsi nustumtas. Jo nenubaidysi maldomis, Mišiomis, ceremonijomis, tik pasakojant *lino kančią* arba *pasislepiant už linų* galima nuo jo apsiginti (gal reikėtų Lietuvoje imti auginti kaip senais laikais daug linų, ne tik aliejui, o marškiniams?). Mįslė: kada dangus ant žemės nusileidžia vienai dienai? Kai žydi linai. (Iš tiesų jie žydi 22–25 dienas, tačiau pats žiedas laikosi tik 24 valandas.) Linai nuo seno auga Lietuvoj. Tai augalas, kuris ir rengia, ir maitina. Iš maišo sėmenų galima išspausti 15 litrų aliejaus. O lino kančia – tai pradedant linelio grūdo prigijimu ligi baltų marškinių...

Dar sakoma, kad karstas gerokai pasunkėja nešamas pro kapinių vartus ar leidžiant į duobę (tuomet ant *griešno* žmogaus susėda vėlės, o jei žmogus geras, karstas lengvas). Dar sako, kad jei arkliai vežant karstą sušyla, tai dvasios užlipa ant to karsto, o jei kunigą vežant pas ligonį arkliai sušyla, ligonis mirs...

Taigi velnias, būdamas žmogaus *skūroje*, nieko nebijo – viską trunkas, daužas, mėtas, dar ir žmones smaugiąs... Tokius mes vaiduokliais vadinam. Dažnai savižudžiai ir pakaruokliai virstą vėliniais. Tie, kurie išeina nesunitaikę, supykę. Velnius Mažojoje Lietuvoje vadinę vokieťukais su skrybėlėm. Taigi pakaruoklis – praeiktas šėtonas, nepasirengęs mirčiai. O į jį (velnią) trenkiąs Perkūnas. Perkūnas vis taikosi velnią nutrenkti, reikėtų su skambalėliu vaikščioti apie namus, kad Perkūnas, trenkdamas į velnią, namų nepadegtų. Ne veltui sakoma: „Bijo it velnias Perkūno”. Manyta, kad į pakaruoklius kaip ir į velnius trenkiąs Perkūnas. Jie įstrigę tarp šiapus ir anapus, vaidenasi. Taigi riba tarp velnio ir velionio neaiški. Taip pat ir marti, nesubrendusi mergina, gali tapti laume. Buvo manoma, kad jauna mergina, išvežta į svetimą kraštą, grįžta gegute ir kukuoja prie na-

mų... Slavai mirusiuosius minėjo dvejopai: vienus (*savuosius*) tyliai ramiai namuose, kitus, kurie *založnyje, nečistyje*, – siautėdami, lėbaudami kapinėse. Tie, kurie mirę natūralia mirtimi, būtent jie ir rūpinasi gyvaisiais. O kiti, kurie mirę ankstyva nenatūralia mirtimi – savižudžiai, pakaruokliai, nužudytieji, kerėtojai ir burtininkai (ypač tie, kurie kišasi į kito asmeninį gyvenimą, siekdami sau ar kažkam naudos ir jam pakenkdam) tampa vaikščiojančiais vėliniais – *nečystąja sila*, jie lankosi ežiose ir kryžkelėse. Savieji – *rodetj*, nuo to žodžio kilo žodis *roditeli* (gimdytojai, tėvai). O *nečistyje mertvecy* – nelabieji lavonai, vaiduokliai, susiję su žemiškais malonumais, trokštą pakenkti, keršyti. Pasitaiko, kad apsėda artimą žmogų, negalėdami nuo jo atsiplešti (iš meilės, įpročio ar keršto), betgi kenkia labiausiai savo sielai, kurios virsmas užstringa dėl jų materialumo ir nesuvokiant būtinumo pakopų nuo vienos iki kitos mirties (tada jų, pakopų, gali būti nemažai). Imamasi priemonių, padedančių kovoti su velniu (kuris gaudo sau naudą), kad vėlė neištrigtų virsme. Pavyzdžiui, ir dabar Afrikoje yra paprotys laidoti numirėlį į iškastą L formos duobę, o tas likęs neužpildytas tarpelis yra skirtas vėlei tarpininkui, padėsiančiam sielai keliauti toliau, o ne grįžti namo (netapti velniu). Tibete šventikas netgi prisiriša prie velionio kapinu, kad jį patrauktų kitapus ir tas negalėtų grįžti atgal, neištrigtų virsme, nes tas įstrigimas gali būti skaudus. Žmogus iš tiesų po mirties neturi jokios apčiuopiamos medžiagiškos atramos: jo širdyje atsiveria begalybė, galimas nusivylimas, kad jokių atramų gyvenime lyg ir nebuvo... Tyla tarp dviejų širdžių, ji vienintelė tegali pasakyti daugiau „apie ropojančios stiebu boružės sapną”. Prie to reikėtų priprasti palaipsniui, nes tai yra nuolatinė kaita. Po fizinės mirties antroji mirtis yra *ego* mirtis (būtinai nuolankumas), norint kilti aukščiau, reikia apsisvalyti, daug ko atsisakyti, būti atplėštam nuo visų žemiškų rūpesčių). Netgi dideliems nusidėjėliams galima padėti maldomis jiems atleidžiant, nes pragaras nėra amžinas. Ilgainiui siela vis dėlto pakyla, tik tie, kurie užmiršti, gali labai ilgai klaidžioti virsme. Kai sakome, kad esu geresnis, anas vertas pragaro, o aš – ne, klystame, nes negalime apie tai spręsti. Tik atleisdami kitam (tai ne tas pat kas pritarti ar bendrininkauti blogiui), pakylame laipteliu aukščiau. Dievas sako: daug pašauktų, bet mažai išrinktų. Ką tai reiškia? Ar kad Dievas yra šališkas? Dievas niekada nebuvo šališkas. Juk tie, kuriuos Jis šaukia, ne visada ir nebūtinai Jį išgirsta... □



Dainuoja Irena Milkevičiūtė

Dviejų muzikos kūrėjų šlovės diena

Irena Skomskienė

Šių metų lapkričio 5 d. Vilniuje, Kompozitorių namuose, įvyko mokslinė konferencija, skirta iškiliai datai: prieš 80 metų Berlyne nuskambėjo lietuvių kompozitoriaus Vlodo Jakubėno „Simfonija Nr. 1“ (Berlin, 1931–1932), kurią dirigavo garsus to meto kompozitorius, Berlyno *Staatliche Akademische Hochschule für Musik* profesorius, Kompozicijos katedros vadovas Franzas Schrekeris (1878–1934). Buvo 1932 m. vasara, viešas Berlyno radiofono simfoninio orkestro koncertas visuomenei. Puikūs specialistų vertinimai Berlyno spaudoje neapsvaigino jauno lietuvių kompozitoriaus, kuris, besitobulindamas prof. F. Schrekerio vadovaujamoje *Meisterklasse*, gerai išsavo europinės muzikos kultūros naujovišką, neopolifoniškąją kryptį.

Mokiny ir jo mokytojas

Konferencija pradėta Lietuvos Kompozitorių sąjungos pirmininkės Zitos Bružaitės sveikinimo žodžiu. Nuskambėjo originali Vlodo Jakubėno daina „Ežerėlis“ (pagal Fausto Kiršos žodžius muzika sukurta 1935 m. Kaune). Dainavo Lietuvos Nacionalinio operos ir baleto teatro (LNOBT) solistė, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. Irena Milkevičiūtė (akompanavo Raminta Gocentienė). Abi viešnios gavo po naują kompozitoriaus Vlodo Jakubėno draugijos leidinį – V. Jakubėno dainą „Ežerėlis“ su orkestro akompanimentu. Ta proga buvo pristatyti ir kiti pastaraisiais dešimtmečiais draugijos išleisti leidiniai iš kompozitoriaus rankraščių, saugomų Čikagoje.

Konferencijos dalyviai buvo pakviesti apžiūrėti parodą, pavadintą simboliškai – „Pomirtinis Vlodo Jakubėno sugrįžimas į tėvynę“. O konferencijos muzikologine ašimi tapo didžiulį susidomėjimą sukėlusį Jakubėno „Simfonijos Nr. 1“ muzikologinę analizę, atlikta Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesoriaus Rimanto Janeliausko. Pasak profesoriaus, netikėta, jog Lietuva turi tokio aukšto lygio kompozicinės technikos simfoniją. Detalizuodamas visus privalumus, pranešėjas muzikologams ir kompozitoriams parodė tas kūrinio partitūros vietas, kurios liudija, kaip puikiai Jakubėnas įvaldė modernistinę kompozicijos stilišką, kuri ir šiandien tebėra aktuali. Svar-

biausia, kad neprasilenkė ir su nacionalinių bruožų raiška.

Kadangi Lietuvoje iki šiol mažai žinota apie F. Schrekerį, buvo pakviestas svečias iš Šveicarijos, muzikologas, Berno simfoninio orkestro artistas Danielis Lienhardas, kuris gilinas į F. Schrekerio kūrybos paslaptis. Prieš keletą savičių jis skaitė pranešimą tarptautiniame renginyje – Strasbūro kolokviume apie chorinę F. Schrekerio muziką, o mums perteikė prancūziškosios šrekerianos perspektyvas. Tad Jakubėno ir F. Schrekerio kūrybinio artumo dėka tarsis žvelgiame į pasaulinio renginio langą.

Konferencijos dalyviai taip pat išgirdo ir šiuolaikinio amerikiečių kompozitoriaus Martino Kapellerio studijos apie F. Schrekerį „Die Kleine suite“ kameriniam orkestrui (1929), kuri buvo skirta Vroclavo radiui, vėliau, 1932 m. kovo 18 d., atlikta Berlyne, fragmentus. (Studiją į lietuvių kalbą išvertė ir perskaitė germanistas, Lietuvos edukologijos universiteto doc. Algimantas Martinkėnas).

Sukanka 80 metų ir nuo šio veikalo premjeros Berlyne. Be to, sužinojome, kad Martinas Kapelleris, 1981 m. pirmą kartą išgirdęs F. Schrekerio „Mažąją siuitą“, buvo sužavėtas ir pasakė, kad, jo nuomone, šis menininkas yra vienas kūrybiškiausių ir įdomiausių XX a. kompozitorių. Kadangi „Mažoji suite“ įkvėpė M. Kapellerį, jis sukūrė savo minėtos siuitos variantą – transkripciją dviem fortepijonams.

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. Petras Kunca pranešime „V. Jakubėno styginių kvarteto op. 4 (Berlin, 1929–1930) interpretacijos ypatumai“ pasinaudojo trisdešimties metų grojimo Vilniaus kvartete patirtimi (repertuare buvo ir šis V. Jakubėno kvartetas) ir atlikėjo akimis pažvelgė į to kūrinio meistriškumo vertybes, susiedamas jas ir su šiandienine jaunąja stygininkų karta, su tuo, kaip jie suvokia šio kūrinio subtilybes.

Biržų V. Jakubėno muzikos mokyklos direktorė Rima Zuožienė pranešė, kad Biržuose nuo 2003 m. kas treji metai vyksta tarptautinis Vlodo Jakubėno vardo jaunųjų pianistų konkursas (2013 m. įvyks jau ketvirtasis). Gausi Jakubėno kraštiečių delegacija savo viešnagę gražiai praturtino ir minėtų jaunųjų pianistų konkursų nuotraukų paroda.

Konferencijai besibaigiant, muzikologė dr. Jūratė Petrikaitė papasakojo Lietuvos meno archyvuose atradusi dokumentų apie Jakubėną, kurie datuojami 1935–1944 m. Šios bylos, pasak jos, nėra dar niekieno paliestos. Ji jau yra surinkusi pluoštą dar niekur nepaskelbtų archyvinių dokumentų ir pažadėjo parengti juos būsimai knygai apie šią konferenciją.

Po istorinės Vilniaus rotušės skliautais

Konferencijos tęsinys – koncertas buvo itin įspūdingas, todėl jis sutraukė gana daug klausytojų. Tokį aktyvų susidomėjimą lėmė retai Lietuvoje atliekama simfoninė Jakubėno muzika ir niekad neskambėję Schrekerio kūriniai.

Pianistų Sonatos ir Roko Zubovų fortepijoninis duetas sužavėjo daugelį. Paskambinti trys Jakubėno šokiai iš baleto „Vaivos juosta“ (transkripcija fortepijonui keturioms rankoms – Roko Zubovo. Kadangi salėje buvo ir užsienio klausytojų muzikų, jie po koncerto atėjo prašyti kūrinio natų.)



Parodos, skirtos V. Jakubėnui, fragmentas

Duetą iš muzikos baleto „Vaivos juosta“ atliko prof. Donato Katkaus diriguojamas simfoninis orkestras. Klausytojai pirmą kartą išgirdo kompozitoriaus Mariaus Baranausko instrumentuojamo Jakubėno *aleto adagio* iš 1 veiksmo – „Vaivos ir Straublio duetą“. Įspūdinga jauno kompozitoriaus instrumentuotė patikino visus muzikus, jog labai pagrįstai LNOBT planuoja šį pastatymą. Šio projekto įgyvendinimą finansuoja Devenių Kultūros fondo prezidentė Dalia Bobelienė.

Netrūko ir vokaliųjų naujienų – dvi dainos, atliekamos LNOBT solistės, Lietuvos muzikos akademijos prof. Irenos Milkevičiūtės su Šv. Kristoforo kameriniu orkestru, Lietuvoje suskambo pirmą kartą. Tai Schrekerio daina „Iš amžinojo gyvenimo“ (žodžiai W. Whitmano) ir Jakubėno orkestruotas „Ežerėlis“, kurio pirmasis variantas (su fortepijonu) išklausytas konferencijos atidarymo metu. Tuo tarpu orkestruota daina pasirodė lyg nauju rūbu pasipuošusi moteris – mišlė. Turtinga orkestro koloristinė paletė leido kitaip išryškinti vokales staigmenas, kurios dar vaizdingiau atskleidė modernistų užmojus: nustebinti, net pašiurpinti klausytoją.



Svečias iš Šveicarijos Danielis Leinhardas

sytoją. Taigi orkestruotas „Ežerėlis“ prilygo ne tik muzikiniam – metafiziniam regėjimui, bet ir atskleidė XX a. pradžios vokalinės revoliucijos dvasią. Kadangi ši orkestruota dainos versija (1973) skambėjo Lietuvoje pirmą kartą, tikima, kad po solistės Milkevičiūtės premjerinio „Ežerėlio“ kūrinys įgaus į koncertinį vokalistų repertuarą.

Kaip gyva instrumentinė egzotika pasirodė ir Schrekerio „Keturių mažos pjesės dideliam orkestrui“. Taip pat Lietuvoje negirdėtas kūrinys sukėlė didžiulį muzikos specialistų susidomėjimą ir atskleidė Schrekerio, paskutiniojo XX a. neoromantiko ir jo mokinio Jakubėno kūrybinį artumą.

O koncerto pabaigą vainikavo didinga jaunatviškos kūrybinės ugnies liepsna ir modernia kompozicinio meistriškumo technika sukurta Jakubėno „Simfonija Nr. 1“, ne šiaip sau vadinama „Berlyno simfonija“ ir atlikta Berlyne 1932 m., Schrekeriui diriguojant. Ji buvo puikiai įvertinta ir to meto vokiečių muzikos specialistų spaudoje. Daugiau tokių atvejų prieškarinės Lietuvos muzikos istorijoje nebuvo, todėl nereikėtų nutylėti tokio fakto. Būtų prasminga ir gražu, kad ši simfonija būtų atlikta ir Čikagoje, nes čia ji yra skambėjusi 1934 m. per pasaulinę parodą. Tada ją dirigavo Čikagos simfoninio orkestro dirigentas Erico de Lamarter. Taigi 2014 m. vasarą sukaks 80 metų nuo to išeivijos lietuviams brangaus įvykio.

Taigi atmintinas renginys Vilniuje – V. Jakubėno „Simfonijos Nr. 1“ 80-metis – buvo prasmingas įnašas į nūdienės Lietuvos muzikos istoriją ne tik kaip to kūrinio jubiliejus, bet ir kaip šviesaus atminimo Schrekerio šlovė, liudijanti, kad jo mokinių Europoje kūryba turi išliekamąją vertę.

Kompozitoriaus Vlodo Jakubėno draugija nuširdžiai dėkoja šio renginio rėmėjams – konferencijos programos mecenatui dr. Juozo Kazicko labdaros ir paramos fondui bei koncerto mecenatei Daliai Bobelienei, Devenių Kultūros fondo prezidentei, ir Erikai Brooks, V. Jakubėno draugijos Čikagoje atsakingajai sekretorei, už paramą leidinio „Ežerėlis“ leidybai. □

Irena Skomskienė – kompozitoriaus Vlodo Jakubėno draugijos pirmininkė.

Lukiškių Dievo motinos ikona

Tojana Račiūnaitė

Šių metų lapkričio 13 d. buvo pristatyta Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centre 2008–2012 m. restauruota Lukiškių Dievo Motinos ikona. Nuo lapkričio 20 d. atvaizdas eksponuojamas Vilniuje, Bažnytinio paveldo muziejuje, jam skirtoje parodoje. Nuo XVII a. paskutiniojo ketvirčio stebuklais garsėjęs Marijos paveikslas vėl susilaukė dėmesio, tik šįkart kaip meno kūrinys – seniausias iš žinomų Lietuvoje molbertinės tapybos paminklų.

Kūrinio restauravimas ir pažinimas: kai neregima tampa regima

2008 m. liepos pabaigoje Lukiškių Dievo Motinos atvaizdą broliai dominikonai atvežė į Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centrą. Po penkerių metų prie Lukiškių Dievo Motinos temos grįžau ir aš. Tyrimo tema ta pati, tačiau objektas visiškai kitas – ne knyga apie žmonių gyvenimuose dalyvavusį atvaizdą (prieš penkerius metus autorė studijavo knygą „Mistinis fontanas“, kurioje pasakojama ikonos atsiradimo Lietuvoje istorija – *red. past.*), bet pats laiko paveiktas ir įvairias epochas išgyvenęs atvaizdas – atvežta ir katalikų bažnyčioje kultine tapusi ikona.

Restauratoriaus dirbtuvėje iš esmės pasikeičia kūrinio gyvenimas: jis tampa atviras pažinimui ir kartu labai pažeidžiamas kaip bejėgis ligonis ant operacinio stalo. Regima, liečiama ir analizuojama jo materija iškelia jo prigimties arba sukūrimo atitinkamu laiku atitinkamoje vietoje klausimą. Tai pats įdomiausias ir galbūt esmingiausias kūrinio istorijai klausimas, tačiau artėjant prie jo reikia atpažinti ir įvardyti įvairias pirminę kūrinio išvaizdą keitusias „istorines dabartis“ ir jų pėdsakus, pavyzdžiui, pažeidimus, kurie atsirado, kai prie atvaizdo būdavo tvirtinami aptaisai, kalami malones liudijantys votai, ar užtapymus, kai apnykus senajam tapybos sluoksniui Marijos ir Kūdikių Jėzaus veidai būdavo grimojami storasluoksne aliejeine tapyba.

Šiame straipsnyje nedėstysiu visos restauravimo ir jį lydėjusių parengiamųjų fizikinių ir cheminių tyrimų eigos. Restauratorė Janina Bilotienė kada nors nuosekliai aprašys užtapytos ikonos atidengimo istoriją. Čia tik trumpai išdėstysiu, kokias tyrimų kryptis inspiravo kūrinio restauravimo eiga.

Pirmiausia buvo atlikta ikonos pagrindo ir jo fizinės prigimties analizė. Tyrimai parodė, jog ant liepinių lentų (dažniausiai sutinkamų ikonų tapyboje) tapyta tempera. Lentų nugarinė pusė apdorota kirviu, grubokai, kaip būdavo būdinga XI–XVI a. ikonoms, nes nuo XVII a. medis imtas apdoroti kitais įrankiais. Lentų storis – 4,3 – 4,5 cm, būdingas Vidurio ar Šiaurės Rusijos mokyklai, nes ukrainietiškos ir baltarusiškos ikonos daugiausiai yra 2–3 cm storio. Dalios Panavaitės atlikti cheminiai



Konferencija Bažnytinio paveldo muziejuje, skirta restauruotos Lukiškių Dievo Motinos ikonos pristatymui



tyrimai parodė labai gryną kreidinių gruntą, apatiniame tapybiniame sluoksnyje aptikta baltyminės kilmės klijų (liudijančių, jog buvo tapyta kiaušinio temperos technika), geltonos ir raudonos ochros, mėlyno indigo ir juodųjų suodžių pigmentų, gryno aukso pigmentų. Taigi pirmoji tyrimų kryptis: *kūrinio materijos tyrimai*.

Antrąją, išplaukiančią iš pirmosios, įvardyčiau *atvaizdo struktūros tyrimų kryptimi*. Kūrinį tiriant, rentgeno spinduliais autentiška veidų išraiška per užtapyto sluoksnius buvo neįžiūrima, tik, kaip teigiama Dalios Panavaitės fizikinių tyrimų aiškinamajame rašte, „galime pastebėti kiek kitą veidų formą ir žvilgsnio rakursą“. Valant vėliausius autentiškos tapybos užtapymus ir atlie-

kant tyrimus infraraudonaisiais spinduliais, pradėjo ryškėti autentiški veidų bruožai. Iš dalies atidengtas užtapytas šviesesnis fonas, aureolės, atidengti labiausiai viršutinio sluoksniu pakeisti Marijos ir Jėzaus veidai ir rankos, po dažų sluoksniu slypėjęs Kūdikių Jėzaus laikomas Šv. Rašto ritinėlis. Tapo įmanu analizuoti ikonos ikonografinę tipą, ieškoti analogų tarp kitų Rusijos ikonų.

Nepaisant to, kad pirmoji rašytinių šaltinių liudijama šio atvaizdo tiksli data yra 1684 m., o stebuklų knygos pasakojime figūruoja karo su Maskva laikas, t. y., XVII a. vidurys, pačios ikonos materija ir atidengtos tapybos stilistika verčia galvoti apie daug senesnius laikus. Deja, nepavyko rasti išsamiau Motiejaus Gosevskio gyvenimą liudijančių šaltinių, tad sunku nustatyti, kokiomis aplinkybėmis, iš kokios Rusijos vietovės ir kurios cerkvės LDK generolas pasigrobė ikoną (ikonų grobimas LDK ir Lenkijos karų buvo traktuojamas kaip jų „išlaisvinimas“, tai specifiskas mūsų regionui būdingas reiškinys). Tačiau atidengtos ikonos regimoji plastinė kalba, jos kompozicija, figūrų siluetai, jų santykis, veidų išraiškos, tapybos pobūdis ir technika leidžia ją sieti su XV a. pabaigos – XVI a. pradžios vidurio ir šiaurės Rusijoje žymiausia Maskvos, arba Dionisijaus ir jo aplinkos, mokykla, vadinamuoju „Dionisiškuoju stiliumi“. Ši prielaida gimė neiškart. Porą kartų nuvykusi į Maskvą atidengiamos ikonos nuotraukas rodžiau Grabario vardo mokslinio – restauracinio centro, Kremliaus ikonų tapybos restauracinių dirbtuvių, Andrejaus Rubliovo vardo muziejaus specialistams. Dauguma buvo linkę manyti, jog ikona sukurta iki XVII a., gal net XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje, teigdami, jog galutiniam pagrindimui reikia sulaukti restauravimo pabaigos ir visų kartu vykdytų fizikinių – cheminių tyrimų išvadų. Visgi lemtingiausia buvo habil. dr. Levo Livšico konsul-

Nukelta į 5 psl.



Madonos veidas prieš restauravimą

Infraraudonųjų spindulių nuotrauka

Restauravimo metu

Po restauravimo

Atkelta iš 4 psl.
tacija Maskvos valstybiniame menotyros institute, kelis dešimtmečius ikonų atribucija užsiimantis meno istorikas tarė: „Aš Jums nieko nesakysiu, bet jūs nueikit į Tretjakovo galeriją, į tą salę, kur kabo Dionisijaus „Didžioji Hodegetrija“...

Estetinė patirtis ir istorija:
matymas, žinojimas ir sakralumo ilgesys

Lukiškių ikoną su XVI a. pradžios Dionisijaus, arba Maskvos, mokykla sieja Dievo Motinos ir Jėzaus figūrų proporcijos, maforijaus dengiamos galvos ir pečių siluetas, kuris, palyginti su vėlesnėmis to paties tipo ikonomi, yra specifinės formos. Artimi Dionisijaus tapybos mokyklai Marijos veido bruožai: didelių akių, siauros ir ilgokos nosies ir smulkių lūpų proporcijos, stamboka smakro forma. Panašios Jėzaus galvos ir itin smulkių veido bruožų proporcijos, tiksliai atitinka iš Bizantijos Rusijos meistrų perimtus ikonų tapybos kanonus. Būdingas veržlus Dievo Motinos maforijaus krašto klosčių piešinys aplink veidą, paties veido vos palinkusi padėtis, jo dailus ovalas, santykis su indigo mėlynos spalvos galvos apdangalo linkio linija ir t. t.

Kiekvienoje garsioje ikonoje slypi jos ikonografinio modelio simbolinė prasmė. Lukiškių Dievo Motinos atvaizdas nutapytas pagal Rusijoje garsios Smolensko Dievo Motinos ikonos provaizdį. Kūdikis vienoje rankoje laiko Šv. Rašto ritinėlį, kita laimina. Marija viena ranka laiko Dievo sūnų, o kita rodo į jį.

Pagal tradiciją Hodegetrijos provaizdis yra paties šv. Luko tapytas Marijos atvaizdas, kuris V a. iš Šventosios Žemės buvo atvežtas į Konstantinopolį ir patalpintas į imperatorienės Pulcherijos pastatydintą šventovę prie Hodegono vienuolyno. Pats Hodegetrijos vardas atsirado IX a. greičiausiai nurodydamas ikonos buvimo vietą Hodegono šventovėje, kurios etimologija savo ruožtu siejama su šventovės vietoje buvusiu gydančiu šaltiniu ir graikiškąja žodžio „Palydovės kelyje” reikšme. Pagal legendą pati Marija prie Hodegono šaltinio atvedusi du akluosius, kurie plaudami akis jo vandeniu atgavę regėjimą.

Seniausios Smolensko Hodegetrijos, datuojamos XI a., ikona neišliko, apie ją žinoma tik iš rašytinių pasakojimų. Atvaizdas į Rusiją patekęs 1046 m., kai graikų imperatorius Konstantinas IX Monomachas išleido savo dukrą Aną už Černigovo kunigaikščio Vsevolodo Jaroslavičiaus, dovanodamas ikoną kaip palaiminimą. Po Vsevolodo mirties paveldėjimo teise ikona atiteko sūnui Vladimirui Monomachui. Pastarasis 1101 m. Dievo Motinos garbei Smolenske pastatydino šventovę – Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų soborą, kur perkėlė ir ikoną. Nuo tada graikiškoji ikona imta vadinti „Smolenskąja”. Iš daugybės per šį Hodegetrijos atvaizdą įvykusių stebuklų žymiausias 1239 m. Smolensko išvadavimas nuo totorių. 1398 ar 1400



Vilniaus Kalvarijos. Stotis „Jėzus susitinka savo motiną”

SOPULINGOSIOS PAVEIKSLAS
Aldona Elena Puišytė

In memoriam kl. Jeronimui Ambrozaičiui

Laiko mišias angelai prie sušaudyto seno altoriaus.
Gaudžia varpai sudaužyti bažnytikaimio varpinėj.
Miręs Petrąpily klierikas tėviškėn grįžta ir verkia,
Suklupęs ant kelio, kur buvo genties kapukai.

Sodybos griuvėsiuose ieško sudeginto slenksčio.
Vėdryną paglosto, virš vaikystės pėdų sukerojusį.
Laukia pargrįžtančių brolių iš bolševikinio rojaus,
Iš Sibiro lagerių, nuo lediniuotosios Lenos...

Srūva pailsus Alsa, jos vandenys tamsūs ir sūrūs.
Tartum blausus žiburys bangoj atsispindi Aušrinė.
Blyksi ant viksvų aštrių gailingai rasa ašarinė.
Iš uosių giraitės ataidi prislopinta dejonė...

Kronika kryžiaus kelių erdvės atminty surašyta.
Verčiasi lapas po lapo likimų suplėšytos knygos.
Skliauto žvaigždėtam fone išryškėja skausmingas
Sopulingosios paveikslas su septyniais kalavijais.

m. Smolensko ikona buvo pervežta į Maskvą, į didžiųjų kunigaikščių Apreiškimo soborą. Manoma, kad tai įvyko, kai Smolensko kunigaikštis Jurius Sviatoslavičius, metraštyje vadinamas „Jurga”, bėgo nuo lietuvių ir Maskvos kunigaikščiui paliko iš Smolensko išsivežtas ikonas, tarp jų ir stebuklinga relikvija laikomą Hodegetriją. Kai kuriuose šaltiniuose pasakojama, kad ikoną iš Smolensko į Maskvą atgabenusi Vytauto Didžiojo duktė Sofija. Kitur pasakojama, kad XV a. rusų – lietuvių karuose, Švitrigaila, pereidamas į rusų pusę, Maskvos kunigaikščiui Vasilijui II padovanojęs pagrobtas Smolensko ikonas, tarp kurių buvo ir garsioji Hodegetrija. 1456 m. Smolensko valdovui ir gyventojams prašant, Maskvos kunigaikštis Vasilijus atidavė stebuklingą Smolensko Dievo Motinos ikoną, pasilikęs jos kopiją. Manoma, jog Smolenskui sugrąžintoji galėjo tapti daugybės XV a. pabaigoje Maskvos apylinkėse paplitusių Hodegetrijos tipo

ikonų provaizdžiu. Vieną jų turime ir mes – tai Lukiškių Dievo Motina.

Atsidūrusi Vilniaus dominikonų bažnyčioje, ikona niekada nevadinta Smolensko Hodegetrija, „Mistiniame Fontane” ji vadinama „Gailestingumo Motina”, „Mistiniu malonių šaltiniu”.

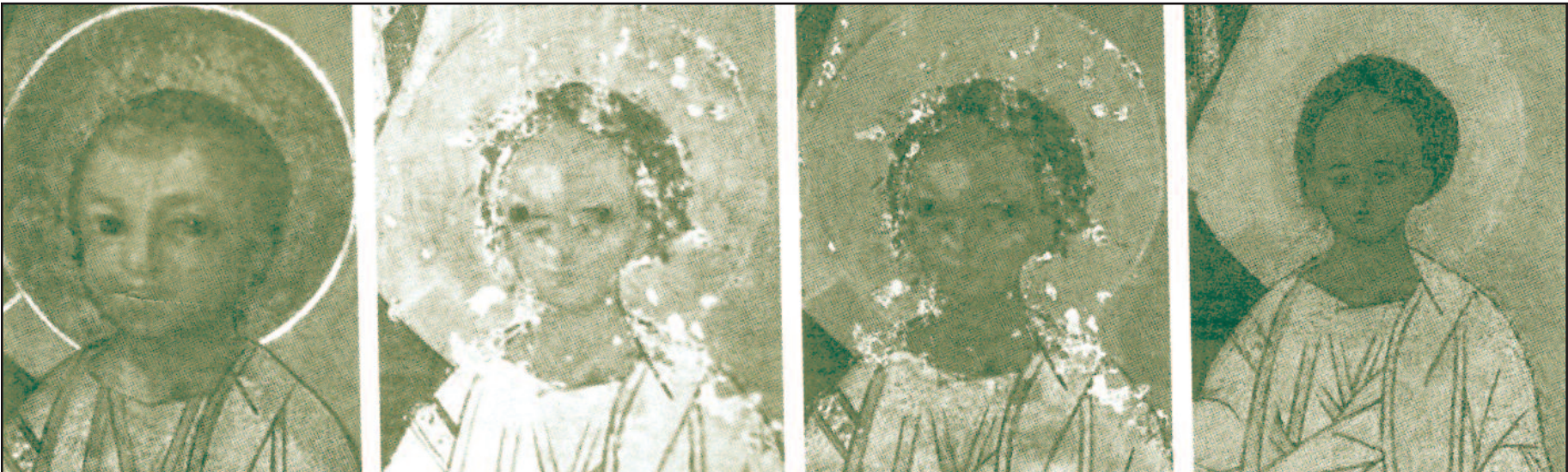
Požiūrį į atvaizdą liudija ir kopijos. Pavyzdžiui, XVIII a. Lukiškių bažnyčios fasado freskoje Dievo Motina vaizduojama ne su rudu maforijumi kaip ikonoje, bet su tamsiai mėlynu apsiaustu ir raudona suknele, kaip būdinga Vakarų Europoje paplitusiam Romos Didžiosios Santa Marija Maggiore Hodegetrijos tipui. Šiame kontekste norisi prisiminti ir vieną minėtoje Lukiškių Dievo Motinos stebuklų knygoje aprašytą stebuklą:

„Tų pačių metų to paties mėnesio 7 dieną JM-ė ponია Ona Riklickienė, bučiuodama tą paveikslą, pamane sau, kad jis nėra stebuklingas (o tai todėl, kad jis rusiškos tapybos) – ir štai naujas stebuklas! Dievas ją kaipmat nubaudė sunkia liga, dėl kurios ji prarado žadą. Išnešta iš bažnyčios, aplinkiniams matant tokią aiškia Dievo bausmę, po nemažo laiko tarpsnio kažkiek atsitokėjusi, ji visų akivaizdoje susikrimsi ir atgailaudama pasipasakojo apie aną savo mintį ir, pripažindama savo nuodėmę bei padarytą klaidą, tos pačios Gailestingosios Motinos paprašė sveikatos, visu ten buvusius įpareigodama josios intencija sugiedoti Angelo pasveikinimą; vos tai buvo padaryta, ji iš karto pradėjo atsigausti. Šitai ji paliudijo prisiekusi.”

Tai vienintelis stebuklų knygoje aprašytas matymo ir tikėjimo ar žinojimo ir tikėjimo konfliktas. Rusiškos tapybos ikona XVII a. pabaigos vilnietei sukėlė nepasitikėjimą. Bučiuodama paveikslą, ji ėmė vertinti ir su stebuklingumo galia sieti jo galbūt atpažintą ar iš pasakojimų žinotą kilmę. Taip atvaizdo tapybos vertini-

mas (menotyrinė akimirka) sutrikdė stebuklais garsėjančio atvaizdo ir tikinčiojo santykį. Šita istorija moko, jog nevalia stebuklingojo atvaizdo laikyti iki galo pažiniu meno kūrinium, nes jo regimybės vertinimas gali sukelti pragaistingą abejonę jo statusu. Ir dabarties atvaizdo teoretikai pripažįsta, jog, kad ir kiek tyrinėtum, ikonos prigimtinė paslaptis, jos skatinamas sakralumo ilgesys neišnyksta, o jų galia „žvelgti” ir „dalyvauti” mūsų patirtyje nepaneigiama. Paslaptis slypi jau pačioje atvaizdo struktūroje, ją grindžiančioje estetinės ir istorinės plotmių sąveikoje. Tad, kaip toliau klostysis atidengtos ir naujai atpažįstamos Lukiškių Dievo Motinos istorija, pamatysime. □

Straipsnis pateikiamas sutrumpintas. Visą jį galite perskaityti leidinyje „Literatūra ir menas”, Nr. 43, 2012 lapkričio 23 d.



Kūdikio veidas prieš restauravimą

Infraraudonųjų spindulių nuotrauka

Restauravimo metu

Po restauravimo

Knyga apie Rimą Tumina

Audronė Girdzijauskaitė

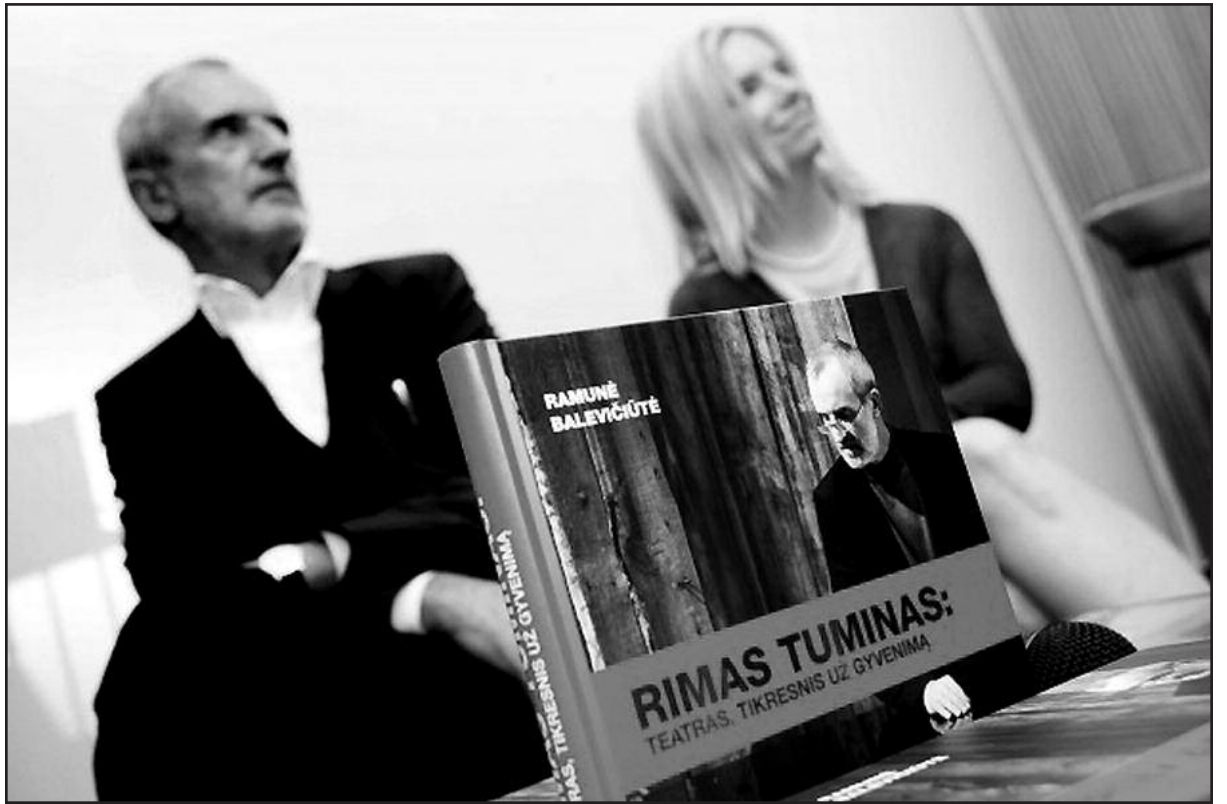
Prieš kurį laiką Mažajame teatre buvom susirinkę ypatinga proga: vyko jaunosios kartos teatrologės Ramunės Balevičiūtės knygos „Rimas Tuminas: teatras, tikresnis už gyvenimą“ (2012, UAB „Metodika“, 270 p.) sutiktuvės. Ši solidi studija apima ir tiria kone visą režisieriaus nueitą kelią Lietuvos teatre ir veikia joje ne vienas herojus – Rimas Tuminas, bet ir daugybė įvairių kartu jo bendradarbių – aktorių, dailininkų, kompozitorių. Knyga savaime tampa ir Lietuvos teatro istorijos dalimi, ir didžiule aktorių portretų galerija. Įžangoje autorė, pažinusi teatrą iš vidaus, prisipažįsta, kad apibūdinti Rimo Tumino kūrybą „iš teatro mokslo perspektyvos išties nelengva: vos tariesi užčiuopęs jo teatro esmę, ji tučtuojau vėl išslysta iš rankų. Ji nesiduoda vienareikšmiškai įvardijama, nepaklūsta spraudžiama į vienokius ar kitokius teorinius rėmus. Ko gero todėl, kad Tumino režisūrinio metodo šerdį sudarantis žaidimas pats savaime priešinasi suvaržymams ir nuolat kinta.“

Rašyti apie gyvą, kintantį, vibruojantį Tumino teatrą ir apie jį patį – tai rašyti apie tai, kas sunkiai pasiduoda, nusakoma žodžiais. Balevičiūtė, ne vienerius metus kaupusi medžiagą ir ieškojusi rakto jai apibūdinti, atranda būdą Tumino kūrybai rakinti, ir rakina ją *žaidybinio teatro* raktu. Atvedusi mus į permainingą žaidybinio teatro erdvę, autorė kruopščiai taiko ir kitus tyrimo metodus, įvardindama Tumino kūryboje keistus psichologinio, groteskinio, improvizacinio, romantinio ir žaidybinio teatro derinius. (Tarp kitko, Balevičiūtei, nebuvusiai Tumino teatro pradžios, jo kūrimosi liudininke, pavyksta perteikti ypatingą ano meto atmosferą trupėje; o jai nematytų spektaklių dvasią ji sukuria, pasitelkdama į pagalbą juose vaidinusius aktorius ir patį Tumina.)

Ramunės Balevičiūtės monografija – normalios apimties, neperkrauta, aiškos, logiškos struktūros. Nors knyga atsirado mokslinės daktaro disertacijos pagrindu, joje išvengta perdėto mokslingumo, ji parašyta gražia lietuvių kalba, vengiant įmantrybių. Balevičiūtė išvengė teatrologijoje tapusio madingu teoretikų prozektoriaus stalo, ant kurio guldomas gyvas teatro kūnas, bandant įrodyti jo priklausomybę būtent tam ar kitam teatro modeliui. Rimo Tumino kūryba monografijoje išliko reljefiška, daugiasluoksnė, atvira ateities ieškojimams, susijusi su aktorių kūryba, jų gyvenimu, nuotaikomis. Ypač tai junti skaitydamas pirmuosius skyrius, kuriuose kalbama apie žaidybinio teatro užuomazgas.

Pasitelkdama pasaulinio garso teoretikus, tokius kaip Michailas Bachtinas, Jurijus Lotmanas, Hansas Georgas Gadameris, Johan Huizinga, Patrice Pavis ir daugelį kitų, autorė įtikina, jog neatsitiktinai būtent Tumino kūryba Lietuvos scenoje artima Žaidybinio Teatro modeliui. Savo teiginius ji grindžia gausiais šaltiniais: pasauline teorine literatūra, įvairių šalių ir Lietuvos teatrologų ir kritikų straipsniais, savo pačios patirtimi bei labai įdomiais, neretai Žaidybinio Teatro dvasią atitinkančiais Rimo Tumino paradoksaliais „išsisakymais“, improvizuotomis ir subrandintomis mintimis, kuriomis pradedamas kiekvienas knygos skyrius.

Todėl Tuminas knygoje laipsniškai atsiveria ne tik kaip režisierius, bet ir kaip mąstytojas, ir net kaip savos rūšies teoretikas, kai ta teorija tėra dar tik kūrimosi stadijoje. (Tik Tuminas galėjo sukurti tokius žaidybinio teatro dvasią atspindinčius terminų darinius, kaip „repetuoti nerepetuojant“ ar „vaidinti nevaidinant“; galėtų pasakyti ir „formuluoti neformuluojant“; kitaip tariant, jis



Rimas Tuminas ir knygos autorė Ramunė Balevičiūtė

palieka erdvę savo minties ar siekio transformacijai, judėjimui). Jo improvizacinį gyvenimo ir darbo metodą Balevičiūtė stengiasi taikyti ir savo knygai. Į Rimo Tumino Žaidybinio teatro viršūnes darbe kylama lyg į kalną, menkai dairantis aplinkui (gal ir vertėjo įvesti platesnį kontekstą – kas ir kaip prieš Tumina statė tuos pačius Gogolio, Lermonovo, Čechovo veikalus). Po teatrologinių studijų baigimo dirbusi Mažajame teatre literatūrinės dalies vedėja, Ramunė Balevičiūtė iš arti stebėjo ne vieną Tumino spektaklio radimosi procesą, o dalį jo aktorių pažinojo kaip studijų metų kolegas. Nagrinėjo režisieriaus daugiasluoksnę kūrybą su meile, delikačiai ir sykiu objektyviai. Tartum ir

kį yra prasitaręs režisierius. Balevičiūtės knyga apie „teatrą, tikresnį už gyvenimą“, parašyta iš pažiūros lengvai, kaip rašo savo tiesom tikintis žmogus, talentingai, jautriai. Moteriškas braižas netrukdo atsirasti gilioms išvalgomis. Po Ramunės Marcinkevičiūtės „Nekrošiaus“ ši teatro knyga man atrodo pati geriausia portretinių monografių gretoje. Taigi – bravo!

Vienas kitas nelygumas tekste pasitaiko, bet nesumenkina knygos išpūdzio. Man kliuvo knygos skyrių ir poskyrių pavadinimai, kuriuose dažnai kartojamas žodis *žaidimas* ir jo išvestinės („svietas sviestuotas“). Galbūt truputį įkyrus yra bandymas žūtbūt visą Tumino kūrybą įrėminti žaidybinio teatro rėmais. Įžymių teoretikų mintis sumaniai kryžminda su paties Tumino samprotavimais, su minėtais skyrių *motto*, R. Balevičiūtė sukelia norą palyginti Tumino žaidybinį teatrą su jam giminiais reiškiniais Lietuvos scenose. Idėmus, kruopštus ir sąžiningas Balevičiūtės darbas vis dėlto tam tikra prasme yra hermetiškas. O kaip įdomu būtų išgirsti, ką galvoja Balevičiūtė apie norą žaisti ir improvizuoti, lengvumo stygių mūsų teatruose. Kyla klausimas ir apie tai, kas bandys parašyti apie užsienio teatruose sukurtus Rimo Tumino spektaklius? Knygos pristatymo vakare Ramunė Balevičiūtė prisipažino jau galvojanti apie tokią darbo tąsą.

Labiausiai man kliuvo knygos dizainas. Nenurodyta dailininko pavardė. Raudonos ir juodos spalvos kontrastas mažiausia tiktų Tumino kūrybai ir jos skleidžiamai



„Vyšnių sodas“. 2008. Ania – Miglė Polikevičiūtė

atmosferai apibūdinti. Labiau tiktų kokio revoliucionieriaus raštams. Nuotraukų pateikimo būdas taip pat man atrodo pasenęs.

P. S. Vis galvoju, kaip pasikeitė laikai: mano laikais tam, kad išeitų tavo knyga, reikėjo arba būti partijos nariu, arba labai jau patikimu žmogumi. Buvo priimta, kad svarbiausius vaidmenis vaidintų pripažintos primadonos, kad vardus gautų jau gyvenimo kelią įpusėję... Dabar viskas kitaip. Va Ramunė jau išleido kelias knygeles (apie Henriką Vancevičių, apie Henriką Kačinską, ištikimai tar-naudama Mažajam teatrui, parengė įdomų jubiliejinį leidinį su gausiais aktorių rašiniais ir interviu.) Bet čia nepasakysi, kad gera pradžia – pusė darbo. Nes kiekvieną naują darbą reikia daryti iš naujo. □

Didžiausią išpūdį man ir tikriausiai visiems skaitytojams palieka paskutinieji, Čechovui skirti poskyriai. Knygos pabaigoje Ramunė Balevičiūtė rašo: „Tumina galima lyginti ne tik su Čechovo personažais, bet ir su pačiu jų autoriumi. „Man atrodo, kad Čechovas yra rašęs specialiai man“, – sy-

YIVO institutas: vieta, kur istorija virsta moralės pamoka

Pokalbis su YIVO institute for Jewish Research direktoriumi dr. Jonathanu Brentu

Dalia Cidzikaitė

N eseniai Varšuvos centre, buvusiam žydų gete, tarp dviejų – prieškarinio ir pokarinio – pastatų tvyrojusių erdvę užpildė lenkų architekto Jakubo Szczesny sukurtas neįprastas – vos keturių pėdų pločio – gyvenamasis „Kereto namas“, pavadintas šiuolaikinio Izraelio rašytojo Etgaro Kereto garbei. „Aš tiesiog įsimylėjau erdvę tarp dviejų pastatų, atėjusių iš skirtingų istorinių laikotarpių, – sakė pastato autorius, – ir nusprendžiau juos sujungti.“

Tokių projektų kaip Szczesny paskutiniu metu matome įgyvendintą ne vieną – ne tik architektūroje, mene, politikoje, bet ir tarp šalių, tautų, etninių grupių ir pavienių žmonių. Šių metų spalio 14 d. Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, IL, vykusi YIVO instituto direktoriaus dr. Jonathano Brento pasikaita „Yivo ir prarasto Rytų Europos žydų pasaulio atkūrimas“ taip pat turėjo panašų tilto tiesimo tikslą – pristatant YIVO ir jo veiklą, suteikti dar vieną progą lietuviams ir žydams geriau pažinti vienas kitą.

Pirmasis YIVO instituto bandymas pasiekti lietuvišką bendruomenę Amerikoje įvyko 1991 metais Pasaulio lietuvių centre, Lemont, IL, tame pačiame centre, kuriame prieš dieną pats skaitėte pranešimą apie Jūsų vadovaujamą įstaigą. Kodėl antras pokalbis su lietuviams įvyko praėjus 21 metams?

YIVO gimė Lietuvoje. Tame pasaulyje mūsų įstaiga turi labai gilią kultūrinę šaknį. Ir Vilna (Vilnius) visuomet gražiai prisimenamas – mūsų patalpose, New Yorke, visas aukštas yra paskirtas šiam miestui. Atsakant į Jūsų klausimą, toks laiko tarpas susidarė dėl to, kad ta vieta [Lietuva] buvo tokios baisios patirties ir katastrofos vieta, jog buvo sunku užsimegzti normaliam bendravimui. Dar ir dabar netrūksta skepticizmo tiek tarp YIVO instituto tarybos direktorių, tiek tarp žydų bendruomenės JAV dėl to, ar YIVO turėtų užmegzti geresnius darbinius santykius su Lietuva, Lietuvos mokslininkais. Mat galvojama, jog eidami tuo keliu, mes ignoruosime padarytus nusikaltimus prieš žydus, nubrauksime Antrojo pasaulinio karo žiaurumus. Todėl ši tema iki šiol yra sudėtinga ir dviprasmiška.

Prieš trejus metus pradėjęs dirbti instituto direktoriumi, norėjau sužadinti mūsų bendruomenės norą iš naujo atrasti savo šaknis, atrasti savo antrąją pusę, ne neigiant, ne apeinant įvykusią katastrofą, bet ieškant ryšio, ieškant jungčių. Būtent taip turėtumėme elgtis. Dalis mūsų archyvo, daug mūsų knygų yra Lietuvoje. Bet ten likę ne tik archyvai ir knygos – mūsų atmintis, mūsų įstaigos istorija yra ten, tose vingiuotose Vilniaus gatvelėse. Leiskite pateikti pavyzdį. Kai praėjusią vasarą lankiausi Lietuvoje, draugė, dirbanti Vilniaus miesto gide, paklausė manęs: „Ar nenorėtumei pamatyti namo, kuriame gyveno Agunah?“ Agunah buvo vieno iš žymiausių jidiš rašytojų Chaimo Grade romano protagonistė. Grade gimė ir gyveno Vilniuje, jis buvo jaunų jidiš rašytojų sambūrio „Yung-Vilne“ narys. Karui prasidėjus, pabėgo į Sovietų Sąjungą. Sugrįžęs į Lietuvą pamatė, kad visa jo šeima nužudyta. Vėliau jis atsiduria New Yorke, ten ir miršta. Grade parašė labai daug romanų apie Vilnių. Ir jis tai darė panašiai, kaip amerikiečių rašytojas Williamas Faulkneris, rašęs apie šalies pietus – jis tą aplinką, kuri jam yra tokia svarbi, kūrė rašydamas. YIVO turi Grade archyvą, bet ir jo, ir mūsų širdis yra Lietuvoje – tame name, kur gyveno Agunah.

Mums yra svarbu surasti kelią atgal. Kelią, kuris būtų garbingas, orus, kuris nesumenkintų žiaurios žydų ištikusios tragedijos. O tai padaryti – itin sunku. Net sunku yra apie tai kalbėti. Pernelyg daug mūsų [lietuvių ir žydų] bendros istorijos yra anekdotų istorija – tiek iš lietuvių, tiek iš žydų pusės. Ir vėl – pateiksiu pavyzdį. Neseniai



YIVO archyvas New Yorke, 1947

institute vyko programa, skirta rusų-lenkų požiūriui į žydus XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje. Renginio metu pirmoje eilėje sėdėjo keturi holokausta išgyvenę žydai. Vienas nepratarė nė žodžio. Kitas sako: „Aš esu lenkas. Buvau pasiūstas į Auschwitzo koncentracijos stovyklą. Aš niekada nesu sutikęs gero lenko per visą savo gyvenimą. Jie – visi antisemitai.“ „Aš irgi buvau stovykloje ir nežinau, kodėl kai kuriuos vokiečius jūs vadinate naciais – visi vokiečiai buvo naciai“, – prabilo trečias dalyvis. Ketvirtas dalyvis, moteris, nieko nepasakė, bet pasitraukė nuošaliau nuo likusių trijų. Bet vakaro gale ji nedrąsiai pakėlė ranką ir tarė: „Atsiprašau, bet aš turiu paprieštarauti tam, kas buvo pasakyta anksčiau. Holokausto metu buvau vaikas. Mane paslėpė lenkų valstiečių šeima. Ji priglaudė mane, užaugino. Jie buvo tikintys, geri ir garbingi žmonės, ir jie tai darė iš savo širdies gerumo.“ Buvau jai labai dėkingas už šias mintis, nes juk negali ginčytis su žmonėmis, kurie perėjo per ugnį.

Buvo daug lietuvių, padėjusių žydams, išgelbėjusių juos. Beje, gelbėtojų skaičius Lietuvoje yra didžiausias iš visų trijų Baltijos šalių. Buvo daug ir herojiškų veiksmų, bet buvo ir žemų veiksmų, išdavysčių. Ir tarp žydų buvo ir herojiškų, ir negarbingų veiksmų. Kaip to išmokyti mūsų vaikus? Štai čia istorija tampa morale. Nes jei mes mokome savo vaikus tos anekdotų istorijos, mes juos mokome nekęsti. Todėl, mano nuomone, būtent čia dialogas, pokalbis apie istoriją pradeda vaidinti didesnę vaidmenį. Neturime vieni kitų mylėti, bet mes galime vieni su kitais gyventi.

Savo pranešime citavote vieną iš pagrindinių YIVO insituto įkūrėjų Simoną Dubnovą. Pasak jo, nesuvokę savo praeities, mes negalėsime kurti ateities. Kaip YIVO galėtų padėti Lietuvai, lietuviams geriau suvokti savo praeitį, savo istoriją?

YIVO institute yra nesuskaičiuojama daugybė dokumentų apie pasaulį, kuriame gyveno Lietuvos žydai, įskaitant ir jų ryšį su kaimynais lietuviais. Šalia to, turime daug memuarų, kelionių aprašymų, litvakų pastabų apie jų kaimynus – visa tai prašosi būti studijuojama, turi būti tiriama abiejų pusių. Nes jūs pamatysite, jog šalia tų žiaurių ir baisių įvykių daug metų – šimtų metų – žmonės gyveno normalius gyvenimus. Kaip jie tai darė? Po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvos vyriausybė įsteigė Žydų reikalų departamentą, o Lietuvos Seime buvo žydų atstovas. Ir visi tuo labai džiaugėsi. Tai buvo svarus įrodymas, kad bus įmanoma drauge eiti pirmyn. Būtent tai ir įkvėpė YIVO atsiradimą. Ir po kelių metų viskas tiesiog apsivertė aukštyn kojomis. Būtent tai, mano nuomone, reikia tirti. Tirti, žiūrint ne kas tas ar kitas asmuo buvo, bet iš sudėtingesnio taško – politinio, socialinio, ekonominio, taip pat religinio, nes viso to derinys ir pagimdė tragediją. Nes jei mes nestudijuosime visumos, bet tik pavienius asmenis, mes niekur nuneisime. Nes, tiesą sakant, bet kuris iš mūsų galime būti ir geras, ir blogas žmogus. Aš nežinau, kaip aš pasiilgčiau esant kitokioms aplinkybėms. Niekas

to nežino, kol nepatenka į tas aplinkybes, kai turi nagais kabintis dėl savo ir savo šeimos gyvybės.

Su kuriomis įstaigomis, organizacijomis Lietuvoje YIVO dirba, bendradarbiauja?

Šiuo metu dialogas vyksta daugiausiai per mokymo programas Lietuvoje, vykdomas JAV Valstybės departamento ir JAV Holokausto muziejaus. Keliuose tokių seminarų kalbėjau ir aš. Aš taip pat aplankiau keletą vidurinių mokyklų, kur susitikau su vaikais ir jaunuoliais, kurie labai domėjosi savo krašto, taigi ir litvakų istorija. Nesvarbu, ar mėgote žydus, ar ne, jie Lietuvoje gyveno. Tai tiesiog istorijos faktas, kaip ir faktas, jog visos tautos kažkuriuo metu atsikraustė į šiuo metu jų gyvenamą teritoriją. Visi mes iš kažkur esame atkeliavę. Tai istorinė tiesa. Švarumo, grynumo idėja, tokia brangi visiems nacionalistams, yra beprotiška idėja. Net pats Hitleris su tuo sutiko. YIVO yra istorijos tyrimo pusėje, nesvarbu, ką ta istorija atskleis. Bet aš noriu sąžiningo, gilaus ir faktais, o ne anekdotais ir gandaiis paremto gilinimosi į istoriją.

Jūsų nuomone, neseniai leidyklos „Basic Books“ išleista Tymothen D. Snyderio knyga „Bloodlands: Europa Between Hitler and Stalin“ („Kruvinos žemės. Europa tarp Hitlerio ir Stalino“) yra itin reikalinga mūsų laikams. Kokių knygų mums vis dar trūksta, kurias būtina parašyti?

Manau, jog yra poreikis rimtai studijai apie deportacijas. Nesu tokios knygos dar aptikęs. Turime daug memuarų, atsiminimų apie tai, bet studijos, kuri aprėptų viską, visas deportacijas, neturime. Taip pat turėtų būti parašyta knyga apie sovietų okupaciją. Dabar turime dokumentų rinkinį apie Raudonosios armijos okupaciją Lietuvoje, išleistą Rusijoje. Jo autorė – Natalia Lebedeva, kurią aš pažįstu. Ji – istorikė, atskleidusi tiesą apie Katynę. Savo knygos įžangoje Lebedeva rašo, kad 1940 metais Raudonoji armija Lietuvą buvo okupavusi 6 mėnesius. Pasirodžius knygai, Vladimiras Putinas, dabartinis Rusijos prezidentas, paskambino Rusijos mokslų akademijos direktoriui ir pasakė, jog už tokį Raudonosios armijos įžeidimą jis turėtų atleisti jį iš pareigų ir uždaryti pačią akademiją. „Mes neokupavome Lietuvos, Lietuvai mūsų reikėjo“, – pareiškė Putinas. Po pokalbio su Putinu Rusijos mokslų akademijos direktorius paskambino Lebedevai ir pagrasino, jog už tai jis turėtų ją atleisti iš darbo, tiesa, jis taip nepasielgs, nes jai – jau 80 metų. Bet jeigu ateityje pasikartos panašūs dalykai, ji praras savo pensiją, bus išmesta iš akademijos, neteks buto, o jos dukra – darbo. Tai sovietinis braižas, sovietinė gąsdinimo taktika. Ir tai vyksta Rusijoje dabar. Suprantu, jog tai temos su nemažu užtaisu, bet jos turi būti studijuojamos. Todėl ir žydų vaidmuo, pasitinkant sovietus Lietuvoje, turėtų būti studijuojamas, nes jie sovietus sutiko. Nes jie žinojo, jog vokiečiai juos nužudys.

Nukelta | 8 psl.

Kultūros kronika



Lapkričio 23 d., minint literatūros kritiko ir mokslininko Vytauto Kubiliaus (1926–2004) gimtadienį, paskelbtas pirmasis jo vardo premijos laureatas. Juo tapo Valdemaras Kukulas (po mirties) už naujausios lietuvių literatūros apžvalgas, išspausdintas literatūros ir kultūros leidiniuose 2011 metais. Vytauto Kubiliaus premiją įsteigė Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Ji teikiama, minint mokslininko gimtadienį už dvejų pastarųjų metų darbus iš XX–XXI a. literatūros. Premija siekiama išryškinti literatūros kritikų ir mokslininkų darbo prasmę – būti tarpininkais tarp rašytojų ir skaitytojų, formuluoti literatūros kriterijus, skleisti šiuolaikinę literatūrą. V. Kukulas, kaip pabrėžia vertinimo komisija, buvo kritikas iš pašaukimo: jis stebėjo literatūros procesą, perskaitydavo ir įvertindavo visą pasirodantį literatūros srautą, nesirinkdamas mėgstamų ir nemėgstamų autorių, jo kritika intelektualiai, problemiška ir sociali.

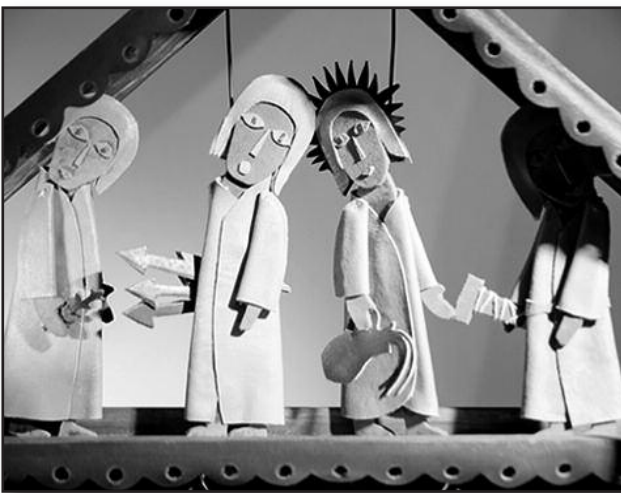


Gruodžio 1 d. Vilniuje, Bažnytinio paveldo muziejuje įvyko profesorės Raimondos Ragauskienės paskaita „Du serafimai Radvilos – katalikai ir protestantai“, skirta garsiajai LDK didikų Radvilų giminei. Ši giminė iš tiesų tokia iškili, kad be jos neįmanoma parašyti XV–XVIII a. LDK istorijos. Ryškūs politikai, karo vadai, diplomatai, kultūros ir religiniai mecenatai – neišskiriant ir Radvilų giminės moterų, kurios irgi garsėjo savo politine nuovoka, mecenatyste, klienteliniais ryšiais, puikiai tvarkėsi savo dvaruose, tarp jų rasime netgi pirmąją dramaturgę. Po paskaitos skambėjo kamerinio choro „Aidija“ (vadovas – Romualdas Gražinis) ir VU giedojimo mokyklos „Schola Cantorum Vilnensis“ atliekami baroko ir renesanso epochos kompozitorių – J. Gallus, P. L. da Palestrinos, J. S. Bacho, XVI a. anonimo ir kt. kūriniai.



2012 12 02 – 12 16 Vilniuje, sovietiniame bunkeryje Nemenčinės miškuose vyks spektakliai „1984. Išgyvenimo drama“. Jie vyks jau antrus metus ir sulaukė didžiulio Vakarų žiniasklaidos dėmesio kaip keisčiausia turistinė atrak-

cija. Prieš nusileisdami į 5 metrų gylį, žiūrovai išgirs bunkerio istoriją ir pamatys autentišką 1984 metų tikrovę: čia įrengtas Lenino kambarys, civilinės saugos kabinetai, sovietinės parduotuvės: vienos – paprastiems piliečiams, kitos – užsieniečiams. Įsimins niūrūs KGB tardymo kabinetai ir izoliatoriai, blaivykla ir medicinos kabinetas bei valgykla, kur, skambant to meto šlageriams, ekskursantai būna vaišinami sovietiniais pavakariais. Ekskursijoje nerekomenduojama dalyvauti asmenims, sergantiems klaustrofobija bei vaikams, jaunesniems nei 12 metų.



2012 12 02 Vilniuje, Ramūno ateljė, įvyko spektaklis „Sakmė apie Sovijų“. Ši sakmė – viena archajiškiausių Lietuvos sakmių, ji užfiksuota senuosiuose metraščiuose. Spektaklis pasakoja, kaip žmogus Sovijus, gyvenęs prieš 4197 metus, rado kelią pas dievus ir iš ten parnešė kibirkstėlę, ugnelę Gabiją. Lėles spektakliui kūrė Rimantas Jacunskas, muziką – Vidmantas Bartulis, pasakotojų kostiumus – Danutė Keturakienė, dekoravo Ramūnė Skrebūnaitė. O sakmę, pasitelkdami lėles, sekė Ramūnas Abukevičius ir Gabrielia Kuodytė.



Lapkričio 29 d. Lietuvos Nacionaliniame dramos teatre įvyko bene laukiamiausia šių metų teatro premjera – Oskaras Koršunovas atstatė Justino Marcinkevičiaus „Katedrą“. Spektaklyje pasakojama apie architektą Lauryną Stuoką-Gucevičių, kuris, įgijęs europinį išsilavinimą ir grįžęs namo, tiki, kad galima atstatyti ir prikelti sugriuvusią Katedrą. Lauryno vaidmenį sukūrė jaunosios kartos aktorius Marius Repšys (Vandalas iš O. Koršunovo ir M. Ivaškevičiaus „Išvarymo“). Taip pat vaidina Dainius Gavenonis, Vytautas Anušis, Monika Vaičiulytė, Toma Vaškevičiūtė, Vytautas Rumšas, Darius Meškauskas. Spektaklio kostiumus kūrė dizainerė Sandra Straukaitė.



2012 12 02 Vilniuje, Šv. Kotrynos bažnyčioje, choras „Bel Canto“ vienas iš pirmųjų sostinėje įžiebė šventinės muzikos deglį. Kartu su solistais Lina Dambrauskaite ir Jurgiu Brūzga, džiazo virtuozu Artūru Anusausku ir instrumentalistų grupe „Bel Canto“ pakvietė išgirsti artėjančias šv. Kalėdas. Siekdamas atspindėti įvairias Kalėdų nuotaikas ir spalvas, koncerto programoje choras derino įvairių laikmečių ir šalių kalėdinius kūrinius – nuo klasikos iki moderniosios muzikos kompozicijų.

YIVO institutas

Atkelta iš 7 psl.

Ką įdomaus Lietuvos mokslininkai gali atrasti YIVO archyvuose?

Kalba turėtų eiti apie tokį mokslininką, kuris visų pirma domėtusi žydų reikalais. Be to, tai turėtų būti mokslininkas, kuris mokėtų skaityti jidiš kalba. Patenkinus šiuos du reikalavimus, Lietuvos



YIVO archyvas Vilniuje, 1989

mokslininkas YIVO atrastų daugybę dalykų. Mes turime Vilniaus Gaono originalius rankraščius, turime itin daug medžiagos apie žydus, jų gyvenimą visoje Lietuvoje: apie žydiškas mokyklas, ligonines, verslą, mokslą ir t. t. Tai medžiaga, kuri parodo, koks iš tiesų buvo žydų gyvenimas tuometinėje Lietuvoje. Nes žydai, gyvenę įvairiuose miestuose, miesteliuose ir kaimuose, užrašė ne tik gyvenusiųjų vardus ir pavardes, bet ir gimimo bei mirimo datas, visus svarbiausius bendruomenės įvykius. Tai tarsi tos žydų bendruomenės dienoraštis.

Kokius santykius tarp lietuvių ir žydų matote ateityje?

Viliuosi, jog apie mūsų bendrą praeitį galėsime kalbėti vieni su kitais pagarbiai, kaip normalūs žmonės. Jeigu mes tai pasieksime, tada galėsime eiti ir toliau. Žinau, jog yra daug lietuvių mokslininkų, kurie jau bando tai daryti. Žinau, jog tokia pagarba egzistuoja. Sveikinu tai. Bet taip pat žinau, jog Lietuvos vyriausybėje yra ir įtamos, kad kai kurie žmonės kalba labai negražius dalykus. Tačiau yra ir tokių, kurie nuo tokių kalbų bando atsiriboti ir su tuo nenori turėti nieko bendra. Jeigu sugebėsime gerbti vieni kitus, užmegzti darbinis santykius, jei bus supratimas, jog neslėpsime vieni nuo kitų faktų, nepulsime vieni kitų smaugti, tada ilgai... Tai įvyko Lenkijoje, tai įvyko Vokietijoje, vadinasi, tai yra įmanoma. Ir būtent tai aš viliuosi pamatyti atsitinkant tarp lietuvių ir žydų. □

KLaidų ATITAIŠYMAS

2012 m. gruodžio 1 d. „Kultūroje“ pastebėtos dvi klaidos:

2 psl. Gedimino Indreikos straipsnio grupinė nuotrauka turi būti įvardyta taip: pirmoje eilėje (iš kairės) sėdi: Monika Kripkauskienė, Marybeth Prebis, Laimutė Stepaitienė, Jonas Būtėnas, Bronė Dirkenė, Birutė Kemėžaitė. Stovi (iš kairės): Valentinus Liorentas, Mečys Mikutaitis, Bill Owen, Jonas Vaznelis.

3 psl. išspausdintų eilėraščių autorius – ne Dominykas Narkūnas, o Dominykas Norkūnas.

Atsiprašome autorių ir skaitytojų.